

ÇEVRE SUÇLARININ YENİ TÜRK CEZA KANUNU ÖZELİNDE İNCELENMESİ

Barış KARA¹, Bülent DENİZ¹

ÖZET

Araştırmada farklı boyutlarıyla kamuoyunda tartışılan Yeni Türk Ceza Kanunu; çevrenin korunması ve geliştirilmesi bağlamında incelenmiş, yaptırımları, çevre üzerindeki olası etkileri yönüyle değerlendirilmiş ve öneriler oluşturulmuştur. Yürürlükteki Anayasa ve yasalarla olan ilişkileri bağlamında detaylı yorumların yapıldığı araştırmanın bulguları Yeni Türk Ceza Kanununun Eski Türk Ceza Kanununa kıyasla yenilikler içerdiğini ancak bütüncül bir yaklaşımdan uzak olduğunu ve yaptırımlarının çevrenin korunması ve geliştirilmesinde yetersiz kalacağını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevre hukuku, çevre suçları, Yeni Türk Ceza Kanunu.

Evaluation of The New Turkish Penal Law Regarding to Environmental Crimes

ABSTRACT

In this study, the New Turkish Penal Law is evaluated in terms of it's implications on protecting and preserving the environment. It is clear that the New Turkish Penal Law contains significant revisions compare to the Former Turkish Penal Law. However, the New Turkish Penal Law appears to be incompatible with the Turkish Constitutional Law. In addition, the punishments and penalties proposed for environmental crimes may be insufficient to protect and to improve the environment.

Key words: Environmental law, environmental crimes, New Turkish Penal Law

GİRİŞ

Genel bir tanımlamayla "hukuk", kurallar, standartlar ve yaptırımlar bütünüdür. Bu düzenlemelerin çevre ile ilgili yaklaşımlarındaki amacı ise; çevrenin bozulmasını ve kirlenmesini önlemek, iyileştirilmesini teşvik etmek, çevreyi bozan ve kirletenlere yaptırım uygulanmasını sağlamaktır. Çevreye ilişkin yasal mevzuat, uluslararası anlaşmalar, ulusal anayasalar, kalkınma plan ve programları, yasalar, tüzükler ve yönetmeliklerden oluşmaktadır.

Çevre sorunları tüm canlıların yaşam ortamlarının kalitesini etkileyen en önemli olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle çevrenin korunması ve geliştirilmesi her bireyin doğrudan sorumluluğu altında olduğu gibi asli olarak yasaların teminatı altındadır. Araştırma; çevrenin korunması ile ilgili mevcut yasaların birbirleriyle olan uyumluluklarının sorgulanması, yeterliliklerinin ele alınması ve etkinliklerinin artırılmasına yönelik Yeni TCK'da bütüncül bir yaklaşımla hükümler geliştirilmesi kapsamında öneriler içermesi yönüyle önemlidir.

Yasalar mevcut uygulamaları yönlendiren en önemli araçlardır. Özellikle uygulama alanı çevre olduğunda bir olumsuzluğun oluşmasıyla dönüşü olmayan etkiler veya yenilenmenin çok yüksek maliyetlere ve uzun zamana ihtiyaç duyduğu süreçler söz konusudur. Bu bağlamda çevreye yönelik yasaların ilgili uzmanlarca ve kamuoyunda geniş bir katılımı tartışılarak tüm yönleri ile kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi ve olası eksikliklerinin mümkün olduğunca giderilmesi gerekmektedir.

Araştırmada, Türkiye'de çevrenin korunması, çevre politikalarının geliştirilmesi, ekosistemin bütüncül bir yaklaşımla yönetimi ve çevre korumaya yönelik yasalar arasındaki koordinasyonun sağlanması kapsamında Yeni TCK ve ilişkili olduğu yasaların incelenmesi ve öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Birçok yönüyle olumlu gelişmeleri barındıran Yeni TCK; özellikle yaptırımların yetersizliği ve yürürlükteki diğer kanunlarla olan uyumu açısından eksiklikler içermektedir. Bu bağlamda araştırma bulguları, geleceğe yönelik olası düzenlemelerin bütüncül bir çerçevede ele alınmasına ve olumsuzlukların giderilmesine ışık tutacak ve bu alandaki boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacaktır.

MATERYAL VE METOT

Araştırma materyalini yürürlükteki Türkiye Cumhuriyeti yasaları ve yürürlüğe girmek üzere hazırlanan kanun tasarıları oluşturmaktadır. Bu kapsamda aşağıda belirtilen kanunlar ve kanun tasarıları incelenmiştir: 765 No'lu Türk Ceza Kanunu (eski), 775 No'lu Gecekondu Kanunu, 2709 No'lu Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 2863 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2872 No'lu Çevre Kanunu, 3194 No'lu İmar Kanunu, 5237 No'lu Türk Ceza Kanunu (Yeni), 6831 No'lu Orman Kanunu, İmar ve Şehircilik Kanun Tasarısı Taslağı ve Kentsel Dönüşüm Kanun Taslağı.

Araştırma amacının Yeni TCK'nın çevre suçları bağlamında incelenmesi olması nedeniyle öncelikle çevre ile ilgili getirdiği hükümler yönünden Yeni TCK

¹Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 09100, AYDIN

değerlendirilmiştir. Daha sonra yürürlükteki diğer yasalar ve taslaklar yine çevreyle ilgili hükümleri doğrultusunda Yeni TCK ile ilişkileri açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular yorumlanmış; Yeni TCK'nın çevreye olası etkileri çevrenin korunması, yönetilmesi ve geliştirilmesindeki etkinliği ve diğer yasa ve taslaklarla olan uyumu bağlamında sorgulanmış ve çıkarımlar yapılmıştır.

BULGULAR

2709 kanun nolu Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982); “Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması”, Madde 56 “Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir” ve “Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması”, Madde 63 “Devlet; tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır” ifadesini içermektedir. Bu ifade geniş kapsamlı bir atfi içermesine karşılık Yeni TCK bu paralelde yeterli içeriğe sahip değildir. Yeni TCK bu kapsamda sadece Madde 181 ve 182'de çevrenin kasten ve taksirle kirlenmesi konularını işlemektedir. 2872 sayılı “Çevre Kanunu”na ek olarak hapis cezasını da gündeme getirmiştir.

Anayasa'nın 5. maddesi; sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevre yönetimi, planlı ve kontrollü kentsel ve yaşam ortamlarının oluşturulması ve doğal-kültürel kaynakların etkin bir şekilde kullanılması için temel dayanak oluşturmaktadır. Bu bağlamda Yeni TCK'yla birlikte gelen yenilikler Anayasanın bu maddesinin gereğinin yerine getirilmesinde önemli bir açığı giderecektir. Anayasadaki çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik hükümleri destekleyen koruyucu maddelerin Yeni TCK'da yer alması Yeni TCK ile eşgüdümünü güçlendirerek Anayasanın bu yöndeki ilgili maddelerinin uygulanabilirliğini arttıracaktır. Bu eksikliklerin giderilmesi kanunlar ve yönetmeliklerin Anayasa hükümleriyle örtüşmesini sağlayacaktır.

Anayasanın toprak mülkiyeti ile ilgili 44. maddesi milli servet niteliğindeki topraklarımızın işletilmesi, korunması ve geliştirilmesi yönünde önemli hükümler içermektedir. Ancak Yeni TCK'da topraklarımızın korunmasına yönelik herhangi bir madde yer almamaktadır. Ceza kanununda bu yönde yaptırıma yönelik eksiklik bulunması ülkemiz pratiğinde topraklarımızın yağmacı girişimlere karşı savunmasız kalmasına neden olmaktadır. Özellikle orman alanları ve hazine topraklarının gerek tarıma açılmasına gerekse kişi ve kurumlara devredilmek yoluyla işletme alanlarına dönüştürülmesine yönelik girişimler bu alanlar üzerinde giderek artan bir baskı yaratmaktadır. Yeni TCK'da bu eksikliği gidermeye yönelik cezai müeyyide ve yaptırımların bulunmaması göze çarpan en önemli eksikliklerden

biridir.

Ormanların korunması ve geliştirilmesine yönelik hükümleri içeren Anayasanın 169. maddesinde belirtilen korumaya yönelik kanunların oluşturulması ve hayata geçirilmesi 6831 sayılı Orman Kanunu kapsamında detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Kanun 14., 17. ve 76. maddeler kapsamında ormana yönelik işlenen suçları nitelendirmiş ve bunlara yönelik cezai müeyyideler getirmiştir.

Yeni TCK (2004), Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi, Madde 2-(1)'de bir eylemin suç sayılabilmesi için ceza kanununda ceza olarak tanımlanmış olması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak çevreye karşı olumsuz etkileri içeren eylemlerin ceza kanununda yeterince tanımlanmadığı gözlenmektedir. Bu bağlamda çevrenin korunması açısından açıklar bulunmaktadır. Bununla beraber Türkiye Cumhuriyeti, çevrenin korunması bağlamında birçok uluslararası sözleşmeye tarafıdır. “Ekolojik ve biyolojik süreçlerin ve peyzajın korunmasını amaçlayan her türlü önlemin alınması” ve “koruma alanlarının doğal veya kültürel karakteristiklerine zarar verebilecek her türlü faaliyet veya kararın düzenlemeye tabi tutulması ve gerekirse yasaklanması” gibi bağlayıcı hükümler içeren bu sözleşmelerin uygulamaya geçirilmesinde ilgili maddelerin ceza kanunu kapsamında düzenlenmesi; çevre koruma, tehdit altında olan canlı türlerinin korunması ve ekolojik bütünlüğün sürdürülmesi açısından önemli bir adım olacaktır.

Cezalar, Madde 45-(1), Süreli Hapis Cezası, Madde 49-(1), (2) ve Madde 50-(1)'de süreli hapis cezasının uygulanmasıyla ilgili hükümler yer almaktadır (Türk Ceza Kanunu, 2004). Yeni TCK'da çevreye karşı suçlar kısmında suç olarak tanımlanan eylemlerin bir kısmına da müeyyide olarak kısa süreli hapis cezası (bir yıl veya daha az süreli hapis cezası) hükmolunmaktadır. Ancak bu kapsam altına giren ve kısa süreli hapis cezası gerektiren suçların aynı kanun maddesinin devamında para cezasına, zararın tazminine veya kamu yararına bir hizmette çalıştırmaya dönüştürülebileceği ifade edilmektedir. Bu durum özellikle dönüşü olmayan çevre zararlanmalarının önlenmesinde yetersiz kalacaktır. Çevrenin uğradığı zarar olarak nitelendirilecek olursa; ekosistem dinamiğinin suçtan önceki hale getirilmesi veya zararlanmaların tamamen giderilmesi mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda ilgili kanun maddeleri çevreye karşı işlenen suçların engellenmesi yönünde yeterince caydırıcılık içermemektedir. Yaşam ortamlarımızın korunması ve devamının sağlanmasına zarar verecek eylemlere verilecek cezaların para cezasına dönüştürülerek, korumacı yaklaşımın “kirlenen öder” düzeyine indirgenmesi çevrenin korunması ve sürekliliğinin sağlanmasına katkı sağlamaktan uzak olacaktır.

Madde 50-(3)'de çevreye karşı işlenen suçlarda kısa süreli hapis cezası gerektiren eylemler yukarıda değinildiği gibi yaş sınırı, suçu işleyen daha önce

suç işlememiş olması, kişiliği, sosyal ve ekonomik durumuna göre hafifletici sebep kapsamına alınabilmektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004).

Hapis Cezasının Ertelenmesi, Madde 51-(1)'de belirli koşullarda suçların üç yıla kadar ertelenebileceği belirtilmektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004). Ancak tüm canlıların yaşam alanı olan çevreye karşı işlenen suçlar için verilen cezalar hiçbir şekilde ertelenmemelidir. Çevreye karşı işlenen suç esasında bireyin diğer canlıların yaşam ortamına yaptığı doğrudan olumsuz bir müdahaledir. Bu perspektiften değerlendirildiğinde gerek ekolojik olarak başka canlıların yaşam ortamlarının bozulması gerekse insanların kamusal hakkına bir tecavüz söz konusudur. Bu nedenle yaş ve daha önce işlenen suçun büyüklüğü gibi koşullar cezanın ertelenmesi için bir sebep teşkil etmemelidir.

Adli Para Cezası, Madde 52-(1) ve (2)'ye (Türk Ceza Kanunu, 2004) göre çevre suçlarının yasada kısa süreli suçlar kapsamında ele alındığı göz önüne alınır; suça verilecek cezanın süresi olarak en üst sınır olan 730 gün, karşılığı olan para cezasının da 100 Türk Lirası/gün olması durumunda en ağır koşullarda dahi hapis cezasının para cezasına çevrilmesi durumunda 73.,000 Türk Lirasına karşılık gelecektir. Yeni bir yasa olmasına rağmen cezai müeyyideler çevreye karşı işlenecek suçların engellenmesinde tamamen etkisizdir. Bu maddenin 4. fıkrasında “kişiye adli para cezasını ödemesi için hükmün kesinleşme tarihinden itibaren bir yıldan fazla olmamak üzere mehil verilebileceği gibi bu cezanın belirli taksitler halinde ödenmesine de karar verilebileceği” ifade edilmektedir. Çevreye karşı işlenen suçlara verilecek cezaların para cezasına çevrilmesi ve taksitlendirilmesi cezayı caydırıcı olmaktan uzaklaştırmaktadır.

Af, Madde 65-(1) ve (2)'ye (Türk Ceza Kanunu, 2004) göre çevre suçları genel ve özel af kapsamına alınmaktadır. Çevre suçları tüm kamunun ortak yaşam alanlarına kasteden eylemleri içermesi nedeniyle kamu sağlığını ve kamu güvenliğini doğrudan ilgilendirmektedir. Bu durum geniş anlamda tüm canlı türlerini de etkilemektedir. Bir bireye değil tüm topluma olumsuz etkisi olan bu suç türlerinin genel ve özel af kapsamına alınması çevrenin korunması ve sürekliliğinin sağlanmasında olumsuz etki yaratacaktır.

Dava Zamanaşımı, Madde 66-(1)'de “çevre suçlarının etkisine göre sekiz ve onbeş yıl geçmesiyle kamu davası düşer”, “Ceza Zamanaşımı”, Madde 68-(1)'de “çevre suçlarının etkisine göre on yıl ve yirmi yıl geçmesi halinde ceza infaz edilmez” (Türk Ceza Kanunu, 2004) ifadeleri yer almaktadır. Çevre suçlarında dava zaman aşımı ve ceza zaman aşımı söz konusu olmamalıdır. Çevre koruma anlayışı içerisinde çevrenin kendisini zararlanmalara karşı yenilemesinin çok uzun süreler alacağı düşünülecek olursa çevre suçlarının 8, 10 yıl sonra dava ve ceza zaman aşımıyla affedilmesi düşündürücüdür.

“Genel Tehlike Yaratan Suçlar, Genel Güvenliğin Kasten Tehlikeye Sokulması”, Madde 170-(1)'de (Türk Ceza Kanunu, 2004) fiziki mekanların planlanmasında ülke ölçeğinde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, İller Bankası, Köy Hizmetleri ve yerel ölçekte Belediyelerin ilgili birimleri kontrolsüz yapılaşmalar sebebiyle ortaya çıkabilecek felaketlerden dolayı doğrudan sorumlu tutulmaktadır. Kanun maddesinde “Kişilerin hayatı, sağlığı veya malvarlığı bakımından tehlikeli olacak biçimde ya da kişilerde korku, kaygı veya panik yaratabilecek tarzda; toprak kaymasına, çığ düşmesine, sel veya taşkına neden olan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” ibaresi yer almaktadır, Madde 170-(2)'de ise “toprak kayması, çığ düşmesi, sel veya taşkın tehlikesine neden olan kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır” (Türk Ceza Kanunu, 2004) şeklinde ifade edilmektedir. “Genel Güvenliğin Taksirle Tehlikeye Sokulması”, Madde 171-(1)'de “taksirle; toprak kaymasına, çığ düşmesine, sel veya taşkına neden olan kişi, fiilin başkalarının hayatı, sağlığı veya malvarlığı bakımından tehlikeli olması halinde, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” (Türk Ceza Kanunu, 2004) ibaresi yer almaktadır. Kentsel gelişimin yanlış yönlendirilmesinin sebep olduğu kayıplar farklı şekillerde kendini göstermektedir. Bunların başında taşkın ve sel yataklarındaki ve heyelan bölgelerindeki yapılaşma gelmektedir. İnsanların can ve mal güvenliğini tehlikeye atabilecek önemli sonuçları olması sebebiyle gerek kasti olarak gerekse taksirle kamu güvenliğinin tehlikeye atılması durumunda verilecek adli para cezaları kaldırılmalı, hapis cezaları da artırılmalıdır. Eski TCK'da bulunmayan ve Yeni TCK ile gelen bu yasa maddesi daha sağlıklı yerleşimlerin kurulabilmesi için olumlu bir adımdır.

Çevreye Karşı Suçlar, Çevrenin Kasten Kirletilmesi, Madde 181-(1), (2), (3) ve (4) (Türk Ceza Kanunu, 2004) atıkların toprağa, suya veya havaya verdiği zarara ve etkilerine göre cezaları altı aydan beş yılın üzerine kadar çıkartmaktadır. Moloz, çöp ve inşaat atıklarını depolama alanları dışına atarak denizleri, nehirleri ve havayı kirleten kişi ve kurumlar, fabrika ve sanayi tesisleri, özel ve kamu kuruluşları işledikleri çevre suçlarının niteliği kapsamında gereken hapis cezasına çarptırılmalıdır. Çevrenin kirletilmesinin cezası para olmamalı, kirleten öder yaklaşımı, ödeme ancak hapis cezasıyla olması halinde geçerli olmalıdır. Çevreye zarar veren maddeler, oluşturacakları zararlanma ve etki sürelerine göre çok çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle çevreye karşı suçlarda cezaların caydırıcı olabilmesi için eylemler çevreye verecekleri zararın boyutu ve niteliklerine göre detaylı bir şekilde sınıflandırılmalı, süreli hapis cezası daha caydırıcı niteliğe kavuşturulmalıdır. Çevre suçlarına verilen cezaların 2 yıldan az olması durumunda bu ceza kısa

sürelî hapis cezası olarak nitelendirilmekte para cezasına çevrilebilmektedir. Bu durum cezanın caydırıcı etkisini ortadan kaldıracaktır.

Madde 181-(3) fıkrasında hapis cezasının iki katına çıkartılması, (4) fıkrasında da 5 yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile adli para cezası verilmesi (Türk Ceza Kanunu, 2004) çevrenin korunması ve çevresel değerlerin sürekliliğinin sağlanması bakımından önemli bir gelişmedir.

Çevrenin Taksirle Kirletilmesi, Madde 182-(1) fıkrası çevreye verilen zararın taksirle olması durumunda adli para cezasını öngörmektedir. Fıkranın devamında çevreye verilen zararın kalıcı etkiye sahip olması durumunda iki aydan bir yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir. Çevreye zarar verecek atık veya atıkların toprağa, suya veya havaya verilmesi durumunda ve bu atıkların toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması halinde verilen cezalar en üst seviyeden de olsa 1 yıla sınırlandırılmaktadır. Kısa süreli hapis cezası kapsamında değerlendirilen bu cezalar para cezasına çevrilebilmektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004). Taksirle de işlenmiş olsa cezalar, çevreye zarar verme ihtimali bulunan eylemin, gerekli teknik şartlara uygun ve yeterli önlemler alınarak yapılmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır.

Gürültüye Neden Olma, Madde 183-(1) (Türk Ceza Kanunu, 2004), kentlerimizin önemli sorunlarından gürültü kirliliğine neden olan kaynaklara yönelik caydırıcı yaptırımları (iki aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası) içermesiyle Eski TCK'dan farklılık göstermektedir. Kentlerimiz eylemlerin çeşitlenmesi ve nüfusun artmasıyla gürültü kirliliğinden her geçen gün daha fazla etkilenmektedir. Gürültü kirliliğini yönetmeliklerin üstünde kapsamına alması Yeni TCK'nın konuya gereken önemi vererek yaklaşımının bir göstergesidir.

Çevre sorunlarına yol açan suçların bir diğer yönünü de imar suçları oluşturmaktadır. Bu bağlamda kentleşme ve imarla ilgili olarak yürürlükte bulunan kanunlar 3194 numaralı "İmar Kanunu" ve 775 numaralı "Gecekondu Kanunu" dur". Bunlara ek olarak "Kentsel Dönüşüm Kanun Taslağı" ve "İmar ve Şehirleşme Kanunu Tasarısı Taslağı" taslak halinde bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Yeni TCK'da imar ve şehirleşmeye yönelik hükümler yer almaktadır. İmar kanununun amacı 1. maddede "yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla düzenlenmiştir" (İmar Kanunu, 1985) şeklinde ifade edilmesine karşılık ilgili kanun maddeleri konuyu ağırlıklı olarak yapı ruhsatı ölçeğinde değerlendirmektedir. Bu kanunda yer alan tanımlamalar ve cezai müeyyideler de sağlıklı kentleşme ve çevrenin korunması bağlamında yetersizdir. Bu yönüyle bazı ek düzenlemeler getirecek taslak halindeki kanun tasarıları ve Yeni TCK sağlıklı kentleşme ve imar kirliliğinin önlenmesinde önemli açılımlar sağlayacaktır.

İmar Kirliliğine Neden Olma, Madde 184-(1)

Gecekondu kanunundaki "Yeniden Gecekondu Yapımının Önlenmesi", Madde 18'de "hazine ve devletin hükmü altındaki yerlerde yaptırılacak bütün izinsiz yapılar, belediye veya devlet zabıtası tarafından derhal yıktırılır" (Gecekondu Kanunu, 1966) hükmüne ek hüküm getirerek bu imar suçunu sadece binanın yıktırılmasıyla sınırlı tutmayarak hapis cezası da getirmektedir. Bu yönüyle Yeni TCK imar suçlarına karşı yaptırımlarıyla da yenilikler içermektedir. İmar ve kentleşmeden sorumlu kurum ve kuruluşlardaki yetkililer sağlıklı bir kentleşmenin sağlanması için yukarıdaki fıkranın uygulanmasında gerekli hassasiyeti göstermelidir. Bu fıkranın uygulanması ruhsatsız yapılaşmaların önlenmesi yönünde önemli bir adım olacaktır.

Yeni TCK'da imar kirliliğine neden olmayla ilgili hükümlere ek olarak tasarımı halinde bulunan "Kentsel Dönüşüm Yasası" Uygulama İşlemleri, Madde 15, Tasfiye Alanında Kalan Yapılar: deprem, taşkın riski taşıyan alanları; doğal, kültürel, ekolojik değeri nedeniyle ve su kirliliği, gürültü kontrolü, hava kalitesinin korunması gibi çevresel sakıncaları nedeniyle yapı yasağı ve kısıtlaması getirilmesi zorunlu alanları yapı yasağı kapsamında ele alarak tasfiye edilmesine yönelik hükümler içermektedir (Kentsel Dönüşüm Kanun Taslağı, 2004). Tasarımın yürürlüğe girmesi Anayasa'da belirtilen iki temel esasın yerine getirilmesinde önemli derecede katkı sağlayacaktır: (a) herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olması ve (b) tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunması.

Kentsel Dönüşüm Yasasının yürürlüğe girmesiyle bazı ek yaptırımlar gündeme gelecektir. Tasarımı halinde bulunan "Kentsel Dönüşüm Yasası", Cezalar, Madde 20'de "kendine ait olmayan arsa, arazi üzerinde izin alınmaksızın yapı yapan veya yaptıranlara 2 yıl hapis cezası verilir" (Kentsel Dönüşüm Kanun Taslağı, 2004) ifadesi yer almaktadır. Yeni TCK'nın Madde 184(1) ve (2) fıkrası yapı ruhsatı olmadan başlatılan inşaatların şantiyelerine elektrik ve su bağlantısına müsaade edenlere bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörmektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004). Benzer konular üzerinde çelişen hükümler içeren kanunlar imar ve kentleşmeye yönelik suçların önlenmesinde karmaşaya yol açmaktadır. Gecekondu Kanunu yürürlüğe girdiği tarihten önce mevcut ruhsatsız yapılaşmayı mevzuatlara uygun hale getirilmesi koşuluyla meşru kılarken Yeni TCK ruhsatsız yapı yapanlara ve bu yapılara hizmet getirenlere 1 ila 5 yıl arasında hapis cezası getirmektedir. Ancak koşul olarak bu yapıların mevzuata uygun hale getirilmesi durumunda hapis cezasının uygulanmayacağını ifade etmektedir. Yeni TCK bu yönüyle gecekondu kanununa ilave olarak hapis cezasını getirmektedir. Ancak Yeni TCK'nın bu maddesi gecekondu kanununda yer alan "kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra yapılan ruhsatsız yapılar derhal

yıktırılır” hükmüne ters düşmektedir. Bu yönüyle Yeni TCK'nın Madde 184-(5) fıkrası ruhsatsız yapıların mevzuata uygun hale getirilmesi halinde yıkılmayacağını ve kamu davasının düşeceğini, cezaların ortadan kalkacağını belirterek (Türk Ceza Kanunu, 2004) Gecekondu Kanunundan bu güne kadar yapılmış olan kaçak yapılara örtülü bir af çıkartmaktadır. Bunun yanı sıra “Kentsel Dönüşüm Kanun Taslağı” yasalasmasından sonra tasfiye alanı içindeki tüm yapıların tasfiye edileceğini belirterek kendine ait olmayan arsa ve araziler üzerine yapı yaptırnanlara 2 yıl hapis cezası öngörmektedir (Kentsel Dönüşüm Kanun Taslağı, 2004). Yine taslak halinde bulunan “İmar ve Şehirleşme Kanunu Tasarısı Taslağı” ağırlıklı olarak yapı ruhsatı, yapı denetimi ve imar durumu hakkında hükümler içermektedir. “İmar ve Şehirleşme Kanunu Tasarısı Taslağı”, Cezalar, Madde 43'de “kendine ait olmayan arsa veya arazi üzerinde yapı yapanlar veya yaptırnanlara, 2 yıl hapis cezası verilir” (İmar Ve Şehirleşme Kanunu Tasarısı Taslağı, 2004) hükmü ile “Kentsel Dönüşüm Kanun Taslağı”nın 20. maddesiyle benzerlik göstermektedir:

Yürürlük, Madde 344-(1)'de “Çevrenin Kasten Kirletilmesi başlıklı 181. maddesinin 1. fıkrası ile Çevrenin Taksirle Kirletilmesi başlıklı 182. maddesinin 1. fıkrası yayımı tarihinden itibaren 2 yıl sonra yürürlüğe girer” (Türk Ceza Kanunu, 2004) ibaresi yer almaktadır. Bu madde çevreyi kirletmekte ve tehdit etmekte olan kişinin bu faaliyetlerini kanunlara uygun hale getirmesine ve çevre üzerindeki tehdidi gidermesine yönelik olarak 2 yıl süre tanımlanmaktadır. İlgili süre bu kişilerin gerekli önlemleri alması açısından olumlu bir yaklaşım olmasına karşın sürenin 2 yıl gibi uzun bir zaman dilimini kapsaması art niyetli girişimlere olanak tanıyabilecek ve çevrenin bu uzun süreç içerisinde korumasız ve olası tehditlere açık kalmasına sebep olacaktır.

Yeni TCK'da nesli tehlike altında olan yabani hayvan ve bitki türlerinin korunmasına yönelik hükümler yer almalıdır. Böylece “Türk Çevre Mevzuatı Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik” ve “Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES)”i destekleyecektir. Bu yönetmeliğin 40. maddesinde canlı türlerinin neslinin tehlikeye düşürülmesi gibi ağır bir tahribat sadece para cezasıyla cezalandırılmaktadır (Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik, 2004). Çevrenin bu boyutta zararlanmasının söz konusu olduğu böyle bir durumda sadece para cezasının uygulanması caydırıcı nitelikte olmayacaktır. CITES sözleşmesi esas olarak halihazırda ticareti yapılmakta olan bitki ve hayvan türlerinin ticaretinin sınırlandırılması ve daha etkin bir şekilde korunmasına yönelik maddeleri içermektedir.

Bu durum ilgili sözleşmenin temel hükümleri kısmında yer alan Madde 2-(1)'de “Nesillerinin devamını daha fazla tehlikeye maruz bırakmamak için bu türlerin örneklerinin ticaretinin özellikle sıkı mevzuatlara tabi tutulması ve bu ticarete sadece istisnai durumlarda izin verilmesi” (CITES, 1994) şeklinde açıkça ifade edilmektedir. Bu sözleşmeye yönelik yayınlanan yönetmelik incelendiğinde korumaya yönelik hükümlerden ziyade ticari düzenlemelere yönelik hükümler ağırlıklı olarak yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda korumacı ve sürekliliğin devamına yönelik düzenlemeler ağırlıklı olarak göz ardı edilmektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Yeni TCK'nın çevreye karşı suçlar başlığı altında çevrenin kirletilmesi, gürlüğe neden olma ve imar kirliliğine neden olma konularını kapsamına alması ve bunlara ilişkin hükümler içermesi önemli bir gelişmedir. Ancak kanunun uygulamaya geçirilerek takibinin yapılması en az kanunun çıkartılması kadar önemlidir.

Çevrenin kirlenmesi durumunda kendini yenilemesi için geçen sürenin yüzlerce yıl olabileceği düşünülürse çevreye karşı suçların cezalandırılmasına yönelik cüzi cezalar bir yerde anlamsız kalmaktadır. Bu nedenle tüm canlıların ortak yaşam ortamı olan çevrenin korunabilmesi, ancak suçun oluşumunu önleyici tedbirlerle gerçekleştirilebilir. Bunun yolu da cezaların caydırıcı olmasından geçmektedir.

Eski TCK çevre suçlarına ilişkin cezai hükümler içermeyen Yeni TCK “Çevre Suçları” başlığı altında hükümler içermektedir. Bu durum çevrenin korunması anlamında yasal boyutta önemli gelişmeler için ilk adım olacaktır.

Yasalarımızda toprakla ilgili düzenlemeleri içeren bir kanun bulunmamaktadır. Mevzuatta toprak kirliliğinin önlenmesi, erozyonla mücadele ve tarım topraklarının korunmasına yönelik hükümler yer almasına karşılık aralarında eşgüdüm bulunmamaktadır. Toprak kanununun çıkarılması hem mevzuattaki eşgüdümü hem de yenilenemez bir kaynak olan toprağın etkin bir şekilde korunmasını sağlayacaktır. Yürürlükteki mevzuat toprağı insan merkezli alan kullanımları esasında ele alırken toprağın habitat kaynağı olma özelliğini göz ardı etmektedir.

Çevre yasalarında yer alan genel yaklaşımlardan biri de kirlenenden öder yaklaşımıdır. Ancak bu söylemdeki öder kelimesinin sadece maddi boyutta sınırlandırılması anayasanın eşitlik ilkesine ters düşerek varlıklı toplum kesimi lehinde istismara açık şartlar oluşturmaktadır.

Yeni TCK' da Madde 344; fıkra 1'de “Çevrenin Kasten Kirletilmesi başlıklı 181. maddesinin 1. fıkrası ile Çevrenin Taksirle Kirletilmesi başlıklı 182. maddesinin 1. fıkrası yayımı tarihinden itibaren 2 yıl sonra yürürlüğe gireceği belirtilmektedir. Yasanın bu

maddesinin yürürlüğe girme süresi olan 2 yıl geçmeden Kocaeli Gebze'de kimyasal madde içerikli varillerin gömülmesi olayı gerçekleşmiştir. Yeni TCK' da Madde 181-(1) atıkların toprağa, suya veya havaya verdiği zarara ve etkilerine göre cezaları altı aydan beş yılın üzerine kadar çıkartmaktadır. Bu olayda çevre suçu tespit edilmesine rağmen yasa maddesi yürürlüğe girmediği için suçun Yeni TCK' da yer alan cezası uygulanamamıştır. Ceza caydırıcı niteliği olmayan para cezası ölçeğinde kalmıştır. Yasanın çevre suçlarıyla ilgili caydırıcı hükümler içeren ilgili maddelerinin yürürlüğe girme sürelerinin uzatılmasının olumsuz sonuçları yine kendisini çevre kirliliği, dolayısıyla insan sağlığının tehdit edilmesi şeklinde göstermektedir.

Çevre konusunda da getirilecek bir düzenleme, o konu ile ilgili getirilmiş bir üst düzenlemeye aykırı olmamalıdır. Düzenlemeler uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde birbirini tamamlayıcı olmalıdır. Çevreye ilişkin hukuki düzenlemeler, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslar arası boyutta alt ölçekten üst ölçüğe doğru bir yapılanma içinde birbirini tamamlamalıdır.

Çevre hukuku ve politikalarının temelinde çevre kalitesi standartları ve biyolojik standartların geliştirilmesi yer almalıdır. Çevre ile uyumlu yaşamın temini ancak tutarlı politikalar ve yasalarla sağlanabilir. Çevre politikalarının hedeflerine ulaşabilmesi için çevre hukuku çalışmaları kapsamında çevre koruma ve ekolojik işleyişin devamlılığı temelinde kanunlar geliştirilmelidir. Çevrenin korunmasına yönelik kapsamlı yaklaşımların benimsendiği ve bütüncül anlayışı yansıtan kanun ve yönetmeliklerin varlığı çevreye karşı işlenen suçların caydırıcılığını arttıracaktır.

Yasalarda ve çıkarılacak yönetmeliklerde özellikle denetleyici kurumların görev ve yetkileri açıkça belirtilmeli, çevre korumayla ilgili birbiriyle çelişen birçok yasanın yarattığı yetki karmaşası giderilerek yasalar arasında bir eşgüdüm sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 1926.
- 775 Sayılı Gecekondu Kanunu, 1966.
- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982.
- 3194 Sayılı İmar Kanunu, 1985.
- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 2004.
- İmar ve Şehirleşme Kanunu Tasarısı Taslağı, 2004.
- Kentsel Dönüşüm Kanun Taslağı, 2004.
- Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES), 1994.
- Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik, 2004.